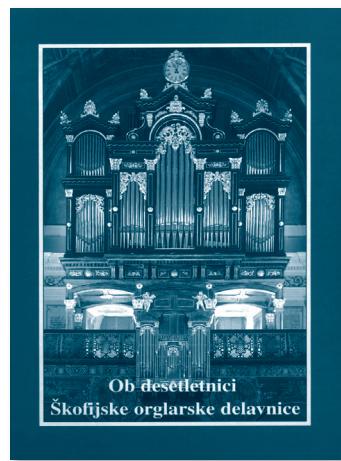

Dvadeset godina Orguljarske radionice Maribor

Matej Podstenšek

U mjesecu lipnju ove godine, točnije 4. lipnja, navršava se dvadeset godina otkako su blagoslovjeni prostori biskupijske orguljarske radionice u Hočama kraj Maribora. Radionica, koju je Biskupija (danas nadbiskupija) Maribor osnovala zbog potreba slovenskih župa, od godine 2005. djeluje pod nazivom Orguljarska radionica Maribor. U razdoblju od dvadeset godina djelovanja radionica je izgradila i obnovila više od sto orgulja, a oko pedeset orgulja popravila i osposobila za daljnju uporabu. Radionica je bitno utjecala na izgradnju orguljarskoga kraja, kao i na razvoj izgradnje orgulja u Sloveniji, jer su iz nje izišli i drugi važni slovenski orguljari (Škrabl, Močnik, Kolar).

Izrada orgulja u Sloveniji ima dugogodišnju tradiciju. Sačuvana su izvješća o postavljanju orgulja u Kranjskoj u 15. i 16. stoljeću. Danas najstarije sačuvane orgulje (Strmca nad Laškim, Sv. Primož nad Kamnikom, Vojnik) potječu iz druge polovice 17. stoljeća. U to vrijeme, kao i kasnije, na području današnje Slovenije djelovali su brojni domaći majstori (Križman, Otonič, Goršič, Milavec, Zupan, Naraks), ali i mnogi drugi koji su došli iz bližeg i daljnog susjedstva (Janeček, Eisel, Kunath, Hörbiger, Brandl).

Početkom 20. stoljeća u Sloveniji su djelovale razne orguljarske radionice, a nakon 1945. godine ostali su aktivni Andrej Benda i Franc Jenko (po njegovoj smrti sin Anton) te su izrađivali jedino orgulje s pneumatskom trakturom. Ako je neka župa željela nabaviti nove orgulje, imala je na raspolaganju samo dvije mogućnosti: pneumatske orgulje slovenskog orguljara ili odlažak u tuđinu. Razdjelnici na području

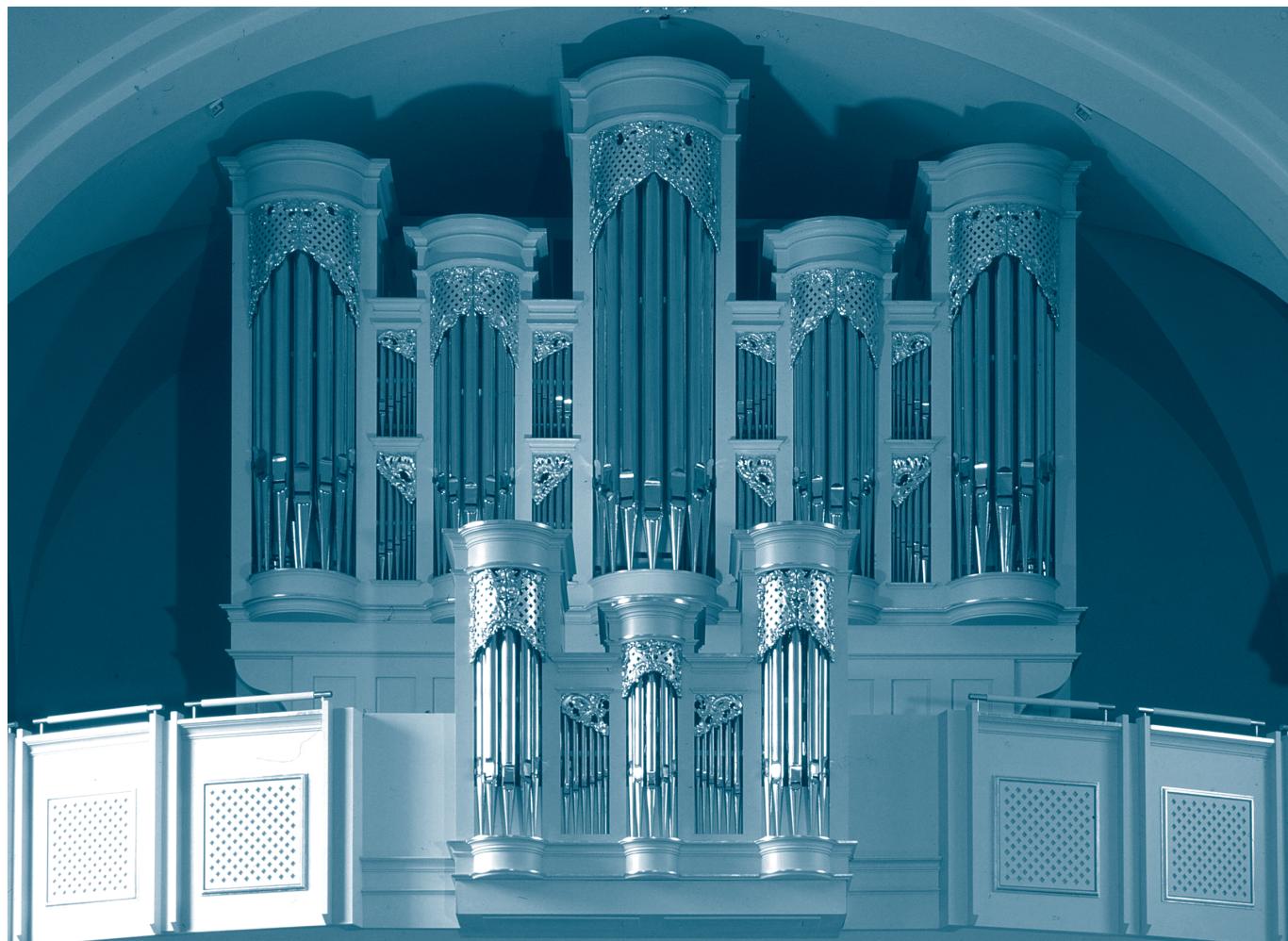
izrade novih orgulja u Sloveniji predstavljaju Walckerove orgulje u mariborskoj prvostolnici, iz godine 1981. To su bile prve orgulje s mehaničkom trakturom nakon Drugoga svjetskog rata na području nekadašnje Jugoslavije. Nedugo zatim je berlinska tvrtka Schuke postavila orgulje sa 73 registra u Cankarevu domu u Ljubljani, koje su još danas najveće orgulje u Sloveniji, i čije su odlike upravo mehanička traktura. Godine 1984. austrijski je orguljar Rudolf Nowak izradio nove mehaničke orgulje za župnu crkvu u Rogaškoj Slatini. U to vrijeme u Sloveniji se pojavio i njemački orguljar Hubertus von Kerssenbrock, koji je obnovio nekoliko orgulja i postavio nove orgulje u Grosupljju i u cistercitskom samostanu u Stični.

Nastanak »domaće« orguljarske radionice

Kad su godine 1982. u župi Podčetrtek razmišljali o novim orguljama,

MATEJ PODSTENŠEK rođen je 1976. godine u Slovenskom Gradcu. Godine 1999. diplomirao je na Muzičkoj akademiji u Grazu, a 2001. je magistrirao studij crkvene glazbe. Predavao je na mariborskoj biskupijskoj školi, bio je orguljaš u mariborskoj katedrali. Član je uredništva *Cerkveni glasbenik*, trenutno priprema doktorsku disertaciju o slovenskih crkvenim pjesmama u 18. i 19. stoljeću, a od početka ove godine zaposlen je kao stručni suradnik u Orguljarskoj radionici Maribor.

tadašnji je župnik Mirko Krašovec, po savjetu stručnjaka, započeo tražiti mogućnost za nabavu novih mehaničkih orgulja. Ubrzo je ustanovio da ni u Sloveniji ni u cijeloj tadašnjoj Jugoslaviji nije bilo radionice koja bi bila sposobna izraditi takvo glazbalo. Anton Jenko, s kojim je župa također uspostavila kontakt, brzo je odbacio mogućnost da bi umjesto pneumatskih počeo raditi mehaničke orgulje. Ponude koje su dobili od orguljara iz Austrije i Njemačke bile su finansijski neostvarive, pa su se u župi odlučili za otkup oko 100 godina starih, ali dobro sačuvanih i obnovljenih mehaničkih orgulja. Mirko Krašovec

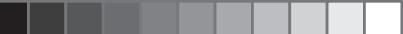
je tri godine kasnije bio postavljen za biskupijskog ekonoma u Mariboru i tamo je konačno sazrio nacrt za nastanak »domaće« orguljarske radionice, koja bi župama omogućila nabavu novih mehaničkih orgulja po povoljnijoj cijeni. Priprave su se odvijale u dva smjera: potrebno je bilo školovati

Orgulje i orguljaška glazba danas nisu namijenjena isključivo crvenom prostoru, nalazimo ih i u koncertnim dvoranama, glazbenim školama i u privatnim kućama. Mariborska orguljarska radionica ima iskustva i u takvim projektima. Posebnost tih orgulja jest u tome da su u pedali isključivo transmisije registara s oba manuala, tako da je, iako je pjevajućih registara samo 13, orguljama na raspaganju 18 registara.

buduće suradnike i istodobno potražiti primjerene prostorije za radionicu. Školovanje se odvijalo kod njemačkih orguljara Huberta Sandtnera (Dillin-

gen) i Gerharda Schmidha (Kaufbeuren), dok je u Hočama blizu Maribora bila postavljena nova radionica namijenjena svim aktivnostima koje su se odnosile na izradu orgulja. Izrada je započela dan nakon blagoslova prostrorija, jer je radionica već imala prve narudžbe. Na početku su svi radnici

iskustva prikupljali popravljajući i obnavljajući stare orgulje, koje su bile često proširene dodatnim leđnim pozitivom. Godine 1991. izrađene su prve posve nove orgulje (opus 5) za župnu crkvu u Škofljici kod Ljubljane. Te orgulje s 19 registara, dva manuala i s pedalom imaju izrazito neobaroknu dispoziciju.

1991., op. 5 – Škofljica kod Ljubljane, 19/II+P

I. manual – glavni	II. manual – v žaluzijah	Pedal
1. Principal 8'	7. Holzgedackt 8'	15. Subbas 16'
2. Spitzflöte 8'	8. Salicional 8'	16. Gedacktbass 8'
3. Octave 4'	9. Rohrflöte 4'	17. Rohrpfeife 4'
4. Waldflöte 2'	10. Nasat 2 2/3'	18. Principal 2'
5. Mixtur IV 1 1/3'	11. Kleinpommer 2'	19. Posaune 16'
6. Span. Trompete 8'	12. Principal 1'	
	13. Cymbel II 1/2'	
	14. Oboe 8'	

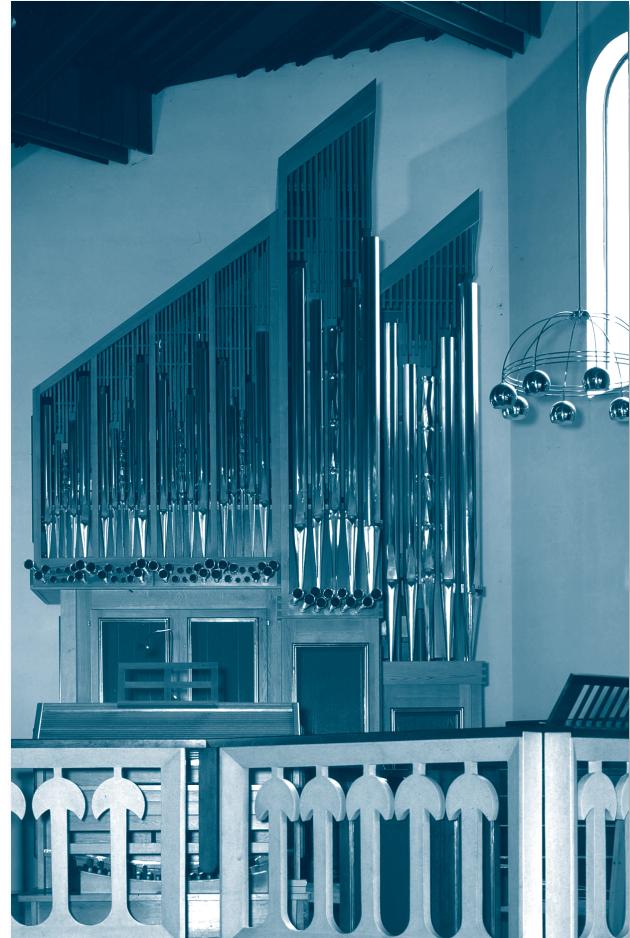
Iako su se dispozicije orgulja u narednim godinama promijenile, radio-nica je ostala vjerna načelu o uporabi mehaničkog sviraonika, s kojim se po točnosti i preciznosti ne može usporediti nijedan drugi sustav. Potrebno je naglasiti da je u tom početnom razdoblju, prema nekim to je bilo razdoblje obilježeno porodajnim bolima, vođenje radionice preuzeo majstor Gerhard Schmid, dok je kod određenih projekata kao štimatelj sudjelovao i orguljar Wolfgang Braun. Unatoč tomu Biskupiji je uspjelo da je izrada u radionici tekla pod vodstvom domaćih stručnjaka, pri čemu treba posebno istaknuti djelo i trud štimera Dragota Lukmana. Za radionicu je najvažniji trenutak bio dolazak inženjera Braneta Košira, koji se je u Sodražici duže vrijeme bavio orguljarstvom iz ljubavi. U Hočama je predano radio i u za kratko vrijeme preuzeo je vođenje radionice, koje traje sve do danas. U narednim godinama radionica je napravila mnoštvo popravaka, obnova te izgradila nove orgulje. Kao što u jubilarnom zborniku *Ob desetletnici Škofijske orglarske delavnice* piše njezin vođa Brane Košir, »razdjelница u nastojanju za osamostaljenjem radionice bile su orgulje na Igu (1994., op. 17), koje su nakon blagoslova i kasnije doživjele pozitivne ocjene, posebice glede zvučne osnove i intonacije«.

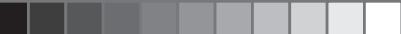
Čini se da su upravo te orgulje potvrđile pouzdanje u djelo biskupijske orglarske radionice i omogućile neke nove projekte. Među orguljama, koje su sredinom 90-ih godina najbolje prezentirale opus radionice i najviše pri-donijele njezinu razvoju, treba spomenuti obnovljene orgulje u Brusnicama (Eisel, 1764.) i u Rušama (Janeček, 1755.), kao i nove orgulje u Senovu, u Ježici kod Ljubljane, u Šentjerneju i u Odrancima. Te posljednje su i jedine orgulje iz biskupijske orglarske radionice koje imaju u cijelosti električnu trakturu te pokraj registarskog i električni sviraonik. Takvo rješenje je uvjetovala specifična prostorna situacija u crkvi: orgulje stoje na galeriji, dok je prostor za pjevački zbor dolje pri oltaru, gdje je bilo nemoguće postaviti orgulje zbog zidnih freski i sku-čena prostora.

58 registara za franjevačku crkvu u Ljubljani

Unatoč tome da je godine 1991. izrađen trimanualni sviraonik za obnovljene i povećane Goršičeve orgulje u Stari Loki, prve i posve nove orgulje sa tri manuala i 36 registara izrađene

su tek 1998. godine za župnu crkvu u Ljubljani – Polje. Radi se o kvalitetnu glazbalu, s mehaničkim sviraonikom i registarskom trakturom, na kojemu je već bilo izvedeno orguljaško natje-canje. Orgulje također služe i za litur-

giju te za koncerte i školovanje mlađih orguljaša. U vezi tih orgulja je Dalibor Miklavčič, jedan od najboljih sloven-

skih orguljaša, za prijašnji spominjani jubilarni zbornik napisao opširan članak, u kojem je detaljno opisao poseb-

nosti orgulja u Polju i k tomu dodao zanimljivo razmišljanje o prošlosti i budućnosti izrade orgulja.

1998., op. 45 – Ljubljana – Polje, 36/III+P

I. hrbtни pozitiv	II. glavно piščalje	III. piščalje v žaluzijah	Pedal
1. kopula 8'	9. burdon 16'	19. portun 8'	30. principal 16'
2. kvintaden 8'	10. principal 8'	20. salicional 8'	31. subbas 16'
3. principal 4'	11. cijevna flauta 8'	21. vox celestis 8'	32. oktavbas 8'
4. flauta 4'	12. viola 8'	22. fugara 4'	33. pokriveni bas 8'
5. oktava 2'	13. oktava 4'	23. votla flauta 4'	34. koralbas 4'
6. larigot 1 1/3'	14. konična flauta 4'	24. kvinta 2 2/3'	35. bombarda 16'
7. cimbal IV 1'	15. superoktava 2'	25. gozdna flauta 2'	36. pozauna 8'
8. šalmaj 8'	16. kornet V 8'	26. terca 1 3/5'	
	17. mikstura V 1 1/3'	27. mikstura IV	
	18. trobenta 8'	28. dulcijan 16'	
		29. oboa 8'	

Godinu 1999. možemo označiti kao prijelomnu za biskupijsku orguljarsku radionicu. U toj godini bile su izrađene dosad najveće orgulje, kao 58-registarski trimanualno glazbalo, za franjevačku crkvu u središtu Ljubljane. Istodobno je to također opus 50, kojim je radionica na najlepši mogući način obilježila desetu godišnjicu dje-lovanja. Želja za novim orguljama za franjevačku crkvu rodila se još 1994. godine. U procesu odlučivanja o izra-di novih orgulja, kao i po dobivenim ponudama došlo je do spoznaje da je projekt izgradnje novih orgu-lja najbolje prepustiti upravo biskupijskoj orguljarskoj radioni-ci. Osim pouzdanja u znanje i sposobnost radionice da može izraditi kvalitetan instrument, pri donošenju odluke glavnou su ulogu imali također i financijski razlozi. Kao što u izvješću o narudžbi novih orgu-

ljia opisuje orguljaš Saša Frelih Mišo, inozemne su ponude bile u prosjeku za trećinu skuplje od cijene koju je posta-vila mariborska radionica. Od prvotno predviđenih 47 registara konačna je brojka narasla na 58 registara, od kojih je iz prethodnih Goršičevih orgulja, u cijelini ili polovično, preuzeto 18 registara. Nove orgulje bile su po-stavljenе u obnovljeni Goršičev ormar, a na gornju ogradu bio je namješten novi leđni pozitiv. Orgulje se redovito

zadatkom. Za kapelu obnovljenih bi-skupijskih zavoda u Šentvidu iznad Ljubljane bile su naručene trimanu-alne orgulje s 48 registara, koje bi bile prvenstveno namijenjene poučavanju orguljaša u okviru zavodske glazbene škole, ali i za koncertne djelatnosti. Danas, gledano iz konteksta među-narodnih mjerila, to su najpoznatije orgulje iz mariborske orguljarske radi-onice. Na njima su svirali mnogi odlični strani orguljaši i snimljen je također

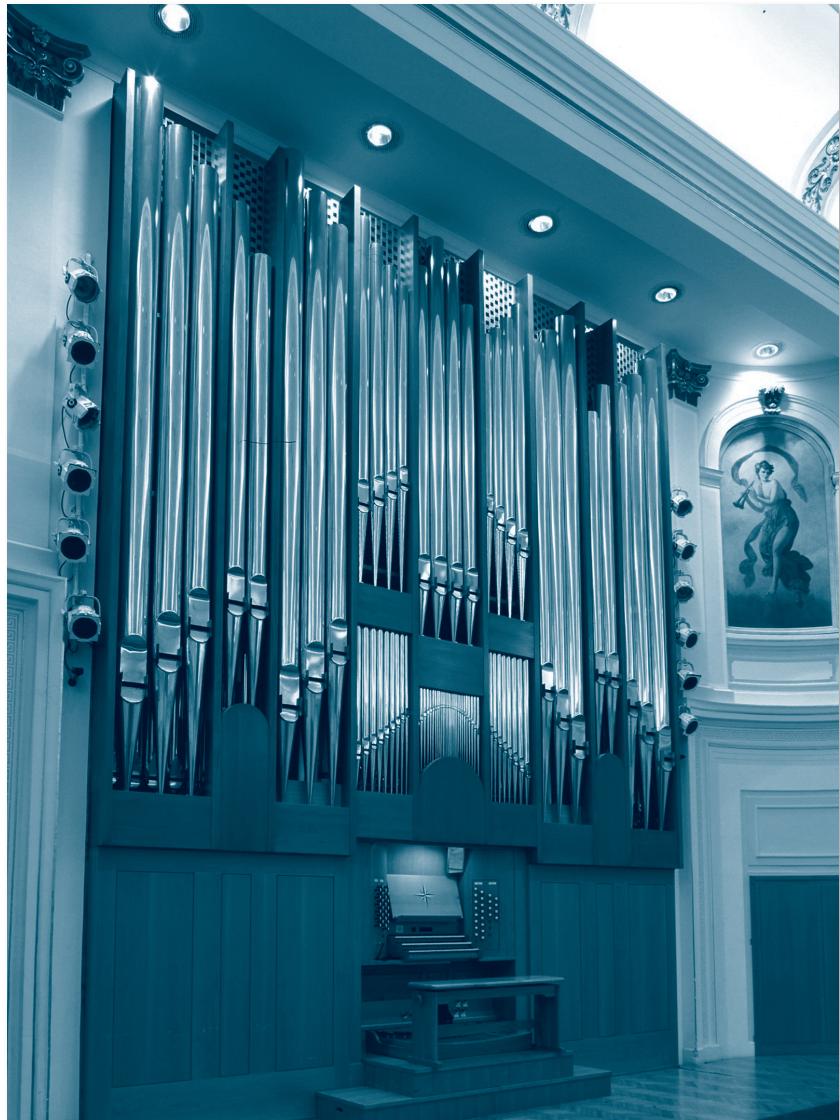
CD. Poznati njemački orguljaš Christoph Bo-ssert, danas profesor orgulja u Würzburgu, o orguljama je u Zavo-du sv. Stanislava rekao sljedeće: »Glazbalo je odlično djelo i ima do-

Na početku su svi radnici iskustva prikupljali popravljujući i obnavljajući stare orgulje, koje su bile često proširene dodatnim leđnim pozitivom. Godine 1991. izradene su prve posve nove orgulje (opus 5) za župnu crkvu u Škofljici kod Ljubljane. Te orgulje s 19 registara, dva manuala i s pedalom imaju izrazito neobaroknu dispoziciju.

upotrebljavaju za liturgiju i koncerete te su na njima svirali mnogi orguljaši iz Slovenije i inozemstva, koji su orgulje ocijenili kao odličan rad.

Već godinu kasnije radionica se uhvatila u koštac sa sljedećim velikim

bar zvuk. Za prikaz velikih orguljaških djela ima na raspolaganju sve potrebne zvukovne boje. Istodobno je djelo pro-mišljeno disponirano. Zvuk se jasno čuje i odlično se prilagođava prostoru. Intonacija i traktura vrlo su kultivira-

ni. Pohvalna je također mogućnost spominjana jedinstvenosti i doseg stopala za *crescendo*. Rado bih izrazio svoje pozitivno čuđenje i poštovanje, prema mojojmu mišljenju, iznenađujućem razvoju orguljarske radionice iz Maribora. Iznenađujućem zato što je u kratku razdoblju postojanja očito vrlo napredovala.«

Kad govorimo o velikim orguljama, potrebno je spomenuti i orgulje u crkvi sv. Mohora i Fortunata u Žužemberku, koje su za župu i orguljarsku radionicu predstavljale poseban izazov. Potrebno je znati da je crkva godine 1944. izgorjela, a obnovljena je tek

sredinom 90-ih godina. Unatoč tomu što je izgradnja nove crkve za župu predstavljala velik finansijski izdatak, razmišljalo se i o novim orguljama.

Godine 2005. bile su postavljene nove orgulje, koje pripadaju u skupinu velikih baroknih orgulja, s klasičnom podjelom na *Hauptwerk*, *Oberwerk*, *Brustpositiv* i *Pedal*. Orgulje u Žužemberku su jedine slovenske crkvene orgulje koje imaju u prospektu gotovo pet metara dugu cijev za ton C registra principal 16'.

Kod izrade dispozicija i kod odlučivanja o menzurama za te orgulje među ostalima sudjelovao je i poznat nje-

mački organolog, prof. dr. Frank-Harald Greß iz Dresdена.

Iz Slovenije u inozemstvo

Nakon što je već deset godina radionica sve svoje nove instrumente postavljala u Sloveniji, iznimka su jedino orgulje za Slovenski zavod u Rimu. Godine 2001. došlo je do prvog dogovora o postavljanju novih orgulja i u Austriji. Radionici su se obratili iz male štajerske župe Hengsberg, koja je tražila ugodno i kvalitetno manje glazbalo kao nadomjestak za svoje stare orgulje, koje nisu bile u uporabi. Prema dogovoru sa orguljarskim referentom u Biskupiji Graz nastale su dvomanualne orgulje sa stojećim sviraonicom i s 18 registara. Orgulje su vrlo dobro primljene i te iste godine napravljene su nove orgulje za župu sv. Petra u Grazu. Vjerojatno je upravo to glazbalo, s dvadeset i jednim registrom, veznim manualom i sa »Schwellwerkom« pripomoglo u prihvaćanju i većoj zastupljenosti mariborske orguljarske radionice na austrijskom tržištu. Tako je do danas u Austriji bilo postavljeno ukupno deset novih orgulja, izrađenih u Hočama, a u sklopu ove godine biti će postavljene i jedanaeste nove orgulje u župi sv. Jakova u Rožu (Koroška). Uz to radionica je u protekloj godini u koncertne orgulje Glazbenog sveučilišta u Grazu ugradila vlastiti sustav za elektroničko pohranjivanje registarskih kombinacija. Također i među orguljama, koje su bile postavljene u Austriji, možemo naći nešto posebno: godine 2002. izrađene su orgulje za mjesnu župnu crkvu u Glesištorfu, i to kao najveće dvomanualno glazbalo, s 40 registara, iz mariborske radionice. Te orgulje su imali prilike čuti i sudionici kongresa *Gesellschaft der Orgelfreunde*, koji se je 2007. godine održavao u Grazu i u okolini.

2002., op. 65 – Gleisdorf (A), 40/II+P		
I. Hauptwerk	II. Schwellwerk	Pedal
1. Principal 16'	16. Bourdon 16'	30. Untersatz 32'
2. Principal 8'	17. Principal 8'	31. Principalbass 16'
3. Holzflöte 8'	18. Flute harmonique 8'	32. Subbass 16'
4. Holzgedeckt 8'	19. Doppelflöte 8'	33. Oktavbass 8'
5. Gamba 8'	20. Salicional 8'	34. Gedektbass 8'
6. Octav 4'	21. Voix celeste 8'	35. Cello 8'
7. Spitzflöte 4'	22. Octav 4'	36. Choralbass 4'
8. Quinte 2 2/3'	23. Flute traversiere 4'	37. Hintersatz IV 2 2/3'
9. Superoctav 2'	24. Nazard 2 2/3'	38. Bombarde 16'
10. Mixtura maior VI 2'	25. Quarte de Nazard 2'	39. Posaune 8'
11. Mixtura minor IV 1'	26. Tierce 1 3/5'	40. Clairon 4'
12. Cornet V 8'	27. Plein jeu IV-V 2'	
13. Trompete 16'	28. Trompette harmonique 8'	
14. Trompete 8'	29. Hautbois 8'	
15. Trompete 4'		

Osim već spominjanih novih orgulja u Rimu radionica je u Italiji izvela jedno veće popravljanje te za Sagradu uz talijansko-slovensku granicu, prije nekog vremena, izradila pozitiv s četiri registra. U Hrvatskoj je mariborska radionica, u cijelom tom razdoblju, izvela jedino popravljanje Zupanovih orgulja u Dobrinju na Krku (1998.). Ovdje ću upozoriti i na nove orgulje koje su bile krajem 2008. godine postavljene u župnoj i katedralnoj crkvi Srca Isusova u Skopju (27/II+P). Te orgulje su prve i jedine u cijeloj Makedoniji.

Orgulje i orguljaška glazba danas nisu namijenjena isključivo crkvenom prostoru jer orgulje nalazimo i u koncertnim dvoranama, glazbenim školama i u privatnim kućama. I mariborska orguljarska radionica

ima ponešto iskustva u takvim projektima. Već 1992. godine bile su naručene male orgulje za svadbenu dvoranu u gradu Bogenšperku, a za istu namjenu naručene su i orgulje godine 2002. za grad Ormož. Dvoje orgulje za učenje i vježbanje učenika nalaze se u nadbiskupijskoj orguljaškoj školi u Mariboru, dok su prošle godine bile izrađene zanimljive orgulje za glazbenu školu Vič-Rudnik u Ljubljani. Posebnost

Nakon razdoblja velika utjecaja starih, napose baroknih orgulja, ponovno otkrivamo ljepotu i raznolikost takozvanih romantičnih orgulja. Takva praksa se očituje u obnavljanju nekih orgulja, i pneumatičnih, koje bi prije nekoliko godina najradije odstranili, a također i kod izrade novih orgulja kad se ne poštujу zvukovni savjeti ne samo francuskih (Cavaille-Coll) nego niti njemačkih romantičnih glazbala (Walcker, Ladegast, Sauer).

tih orgulja jest u tome da su u pedali isključivo transmisije registara s oba manuala, tako da je, iako je pjevajućih registara samo 13, orguljama na ras-

polaganju 18 registara. Orgulje inače imaju prilično komplikiranu tehničku osnovu jer je bilo potrebno optimalno iskoristiti mali prostor koji je bio na raspolažanju za postavljanje orgulja.

Kao treće na listi novih velikih orgulja u Ljubljani godine 2001. bile su izrađene nove orgulje za dvoranu Slovenske filharmonije, koje zajedno sa orguljama iz Cankareva doma predstavljaju druge orgulje u slovenskoj

priestolnici namijenjene isključivo koncertnim događajima. Orgulje imaju 40 registara, tri manuala i pedal, a zbog omeđena prostora bilo je i tu potrebno upotrijebiti znanje i spretnost za oblikovanje osnova toga

glazbala. Orgulje u Slovenskoj filharmoniji upotrebljavaju se za solističke koncerete i za pratnju odabranih vokalno-instrumentalnih glazbenih dionica.

Pogled u budućnost

Većina orguljarskih radionica u Evropi danas susreće se sa dva ključna problema, odnosno izazova: s jedne strane smanjuje se broj narudžbi i na taj način otežani su uvjeti za rad i život orguljara, a s druge strane konstantno se postavlja pitanje kakve bi trebale biti »orgulje u budućnosti«. U vremenu kad za mehaničku trakturu nema ozbiljnijih alternativa, potiče se rasprava o budućim zvukovnim i oblikovnim konceptima za nove orgulje. Poznajemo zagovornike kopiranja različitih povijesnih izraza, koji su uvjereni da je orguljarski razvoj završen te da svako buduće eksperimentiranje može dovesti do ponovnog sutona orguljarske umjetnosti. Na suprotnoj strani možemo naći pripadnike izrazito modernog usmjerenja koji ne žele plagijate iz prošlosti, nego traži nova rješenja, posebice kad se radi o pitanju vanjskog izgleda orgulja. Činjenica jest da nakon razdoblja velika utjecaja starih, napose baroknih orgulja, ponovno otkrivamo ljepotu i raznolikost takozvanih romantičnih orgulja. Takva praksa se očituje u obnavljanju nekih orgulja, i pneumatičnih, koje bi prije nekoliko godina najradije odstranili, a također i kod izrade novih orgulja kad se ne poštuju zvukovni savjeti ne samo francuskih (Cavaille-Coll) nego niti njemačkih romantičnih glazbala (Walcker, Ladegast, Sauer).

I kakva je buduća usmjerenost Orguljarske radionice Maribor? Kod proučavanja dosadašnjeg opusa lako vidimo da kod sličnih, velikih glazbala možemo naći neke dodirne točke. Orgulje su većinom veoma različite jer predstavljaju specifičan odgovor na specifičnu prostornu i akustičnu situaciju. Osim orgulja u Žužemberku, među njima nema isključivo onih orgulja koje bi bile oblikovane prema nekome povijesnom stilu. Prilikom izrade skice (crkvenih) orgulja na prvome

je mjestu isključivo liturgija te potreba zborskog i ljudskog pjevanja. Treba naglasiti da to nije u suprotnosti s izradom stilski definirana glazbala. Kada je potrebno izraditi jeftinije orgulje prestaje svaka rasprava o beskom-promisnu kopiranju Silbermana ili Cavaille-Colla. Prilikom restauracije starih orgulja može se stjeći mnoštvo različitih iskustava koje će svaki pametan orguljar moći iskoristiti kod izrade novih orgulja. Zato će u budućnosti za izradu orgulja važiti načelo da

se najviše uči na temelju iskustva iz prošlosti. Danas se u radionici nastoji očuvati obrtnički način izrade orgulja, pri čemu se svake orgulje planiraju i izrađuju individualno. Orguljarska radionica Maribor se je u razdoblju od dva desetljeća specijalizirala i za izradu određenih orguljarskih dijelova, a napose drvenih cijevi. To radionici omogućuje suradnju s važnim radionicama u Europi, što je posebno važno za stručni rast te za neprestanu izmjenu rezultata i iskustava.